

2. Видонов Л.Г., Видонов В.Л. К вопросу о криминалистической характеристике преступлений и закономерных связях между ее элементами // Криминалистическая характеристика преступлений. : Сб. научн. тр. М., 1974.
3. Густов Г.А. Понятие и виды криминалистической характеристики преступлений // Криминалистическая характеристика преступлений : Сб. научн. тр. М., 1984.
4. Михайленко О.В., Постика И.В., Шульга М.М. Розкриття злочинів, які пов'язані з використанням вибухових пристроїв та вибухових речовин.

Гонько О.О.

студент,

Науковий керівник: Скригонюк М.І.

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри правосуддя,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ПЛАНУВАННЯ ТАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАХИСНИКА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Незалежно від місця, яке відводять вченню про тактику адвокатської діяльності в судочинстві, – це окремий напрям у юридичній науці, самостійна підсистема криміналістичної тактики, використання адвокатом у своїй роботі положень криміналістики, криміналістичного забезпечення захисної діяльності, в тому числі шляхом її тактичного забезпечення. Тому, дана тема є актуальною як з точки зору теоретичного підходу до розгляду планування тактичної діяльності, так і з точки зору практичної реалізації даного питання.

До проблематики даних питань неодноразово зверталися науковці в галузі кримінально-процесуального права та криміналістики, зокрема це Варфоломеєва Т. В., Конин В. В., Фіолевський Д. П., Лубшев Ю. М., Зейкан Я. В., Попелюшко В. О.

Перш за все, варто зазначити, що планування тактичної діяльності захисника в кримінальному процесі відбувається відповідно до ситуації захисту. Ситуація захисту – це інформаційне середовище, що набуває у когнітивній сфері захисника форму динамічної моделі, яка відображає кримінальний процес, криміналістичний, планово-організаційний та управлінський стан, що склався при захисті підозрюваної особи та характеризує його позитивну чи негативну типовість.

Виділяють такі особливості ситуації захисту:

1) складна ситуація захисту являє собою обстановку в процесі захисту на стадії досудового розслідування, що має суттєві труднощі через відсутність доказів невинуватості (про фактичні дані).

2) протидії слідчого, прокурора, потерпілого та інших осіб;

3) недостатність часу, матеріальних ресурсів, фізичних сил, тощо.

Головним завданням захисту є повне або часткове спростування висновків, які містяться в обвинуваченні. Захист прагне перш за все показати

необґрунтованість обвинувачення. Обвинувачення необґрунтоване, якщо твердження, які містяться в ньому, не відповідають об'єктивній дійсності або якщо докази, наведені для підтвердження обвинувального тезису, недостатні для доведення оснований на них висновку.

Поряд із спростуванням фактів в завдання захисту входить оспорювання законності обвинувачення, її юридичної аргументації. Таке оспорювання стосується аргументації обвинувачення, пов'язаної як з юридичною оцінкою конкретних фактів, які відповідають елементам складу злочину, так і з встановленням кримінальної відповідальності обвинуваченого. Крім цього, захист прагне спростувати юридичну аргументацію санкції, яка може бути застосована до обвинуваченого, а якщо повне спростування неможливе – старається добитися більш благоприємної для обвинуваченого інтерпретації [1, с. 150].

Первинний елемент тактики захисту – тактичний прийом як найбільш раціональний та ефективний у конкретній ситуації спосіб здійснення передбаченої процесуальним законом чи не забороненої ним дії, спрямованої на досягнення мети захисту.

Виконуючи функції захисту, адвокат використовує тактичні прийоми як напрацьовані криміналістикою у незмінному їх вигляді або пристосовані (трансформовані) до особливостей даного виду професійної діяльності (їх ще називають загальними чи універсальними), так і специфічні, тобто такі, що стали надбанням адвокатської практики і застосовуються виключно захисником-адвокатом. До числа загальних тактичних прийомів захисту відносяться способи реагування захисника на прогалини розслідування і судового розгляду, на порушення слідчим і судом процесуального законодавства, обґрунтування недопустимості того чи іншого доказу, способи ухилення від психологічних пасток слідчого. До числа більш конкретних прийомів входять прийоми допиту підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, потерпілого, свідка, експерта, способи, які використовуються захисником у ході окремих слідчих і судових дій, заявлення клопотань, ознайомлення з матеріалами справи, прийняття рішення про участь або неучасть у тій чи іншій слідчій дії. Специфічними є й способи та прийоми самостійного збирання захисником доказів у кримінальній справі, зокрема запитування і одержання документів чи їх копій від громадян та юридичних осіб, отримання письмових висновків фахівців з питань, що потребують спеціальних знань, опитування громадян, а також їх подання органу, у провадженні якого перебуває справа.

Усі дії захисника мають відповідати вимогам законності, допустимості, вибіркової та етичності.

Законність тактичного прийому передбачає перш за все, що адвокат-захисник не має права застосовувати прямо заборонені кримінальним, кримінально-процесуальним та іншими законами способи, а саме: домагатися показань шляхом насильства, погроз, інших незаконних заходів, перешкоджати явці свідка, потерпілого, експерта до суду тощо. Він не може базувати свої тактичні прийоми на порушенні процесуального порядку і умов здійснення окремих слідчих і судових дій. Наприклад, адвокат не вправі своїми запитаннями чи зауваженнями переривати вільну розповідь особи, яку

допитують. Водночас, захисник, як правило, не повинен залишати без належного реагування жодного факту порушення слідчим, прокурором чи судом права обвинуваченого на захист або порушень ними порядку та умов проведення окремих слідчих дій чи судового процесу. Проте, коли допущені ними порушення чи упущення, наприклад помилково визначена більш м'яка кваліфікація злочину, йдуть на користь підзахисного, захисник, за загальним правилом, не має права звертати на це увагу, оскільки тим самим він погіршить становище свого підзахисного.

Умова допустимості включає вимогу законності і крім того – наукову обґрунтованість тактичного прийому і передбачає, що тактичний прийом захисту має застосовуватися чітко в межах повноважень, наданих захиснику-адвокату чинним законодавством. Орієнтиром тут можуть бути, наприклад, приписи закону щодо недопустимості невинуватого затягування розслідування або судового розгляду справи.

Вибірковість тактичного прийому означає, що тактичний прийом, застосований захисником, жодним чином не має зашкодити підзахисному, як і в лікарській практиці, слід дотримуватись заповіді – не зашкодь! Тому адвокату-захиснику кожен раз необхідно з впевненістю передбачати можливі наслідки використання того чи іншого прийому, в тому числі й негативні для захисту. Це стосується будь-якого виду тактичних засобів захисту – формулювання запитань особам, яких допитують, прийняття рішень, висловлення своїх думок при обговоренні заявлених іншими учасниками процесу клопотань тощо.

Вибірковість тактичного прийому включає також вибір слушних моменту та ситуації його застосування. Справа в тому, що захисник, на відміну від слідчого, не зобов'язаний, наприклад, прилучати докази негайно після їх одержання, а може подати їх у будь-який момент, на будь-якій стадії процесу чи навіть утриматися від їх подання. Так само він може вчинити із заявленням клопотань перед слідчим чи судом про збирання і дослідження ними виправдувальних доказів, про прийняття тих чи інших рішень, сприятливих для підзахисного.

Умова етичності означає, що кожен тактичний прийом захисника, як і інших професійних учасників процесу, має відповідати вимогам моралі, загальній, судовій та адвокатській етиці [2, с. 349].

Тактика захисту, на відміну від тактики обвинувачення, не лише виключно динамічна, а й надзвичайно гнучка і має чітко виражений ситуаційний характер. Саме ситуаційні моменти впливають на те, який комплекс тактичних способів і прийомів обере захисник у тій чи іншій процесуальній ситуації, стадії процесу чи на його етапі – при побаченні з підзахисним віч-на-віч, допиті обвинуваченого, ознайомленні з матеріалами справи, у судових дебатах тощо. Тому-то й виділяють, наприклад, тактику участі захисника у здійсненні слідчих дій у цілому та окремих їх видів, технологію вивчення матеріалів справи і тактику підготовки захисника до розгляду кримінальної справи в суді тощо.

Виникнення конкретної захисної ситуації обумовлене відповідною процесуальною ситуацією, тактикою обвинувачення і залежить здебільшого

від двох основних факторів – суб'єктивного, тобто ставлення обвинуваченого до пред'явленого йому обвинувачення, та об'єктивного, що виглядає як фактично існуючий обсяг доказового матеріалу й інформованість про нього адвоката-захисника.

Список використаних джерел:

1. Варфоломєєва Т.В. Криміналістика і професійна діяльність захисника. // Київ Вища школа, 1987. – 150 с.
2. Шепітько В.Ю. Теорія криміналістичної тактики : Монографія // Харків, Гриф, 2002. – 349 с.

Дунаєвська Л.Г.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри правосуддя,*

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ В ХОДІ РОЗСЛІДУВАННЯ «МЕДИЧНИХ» ЗЛОЧИНІВ

Під час розслідування злочинів, пов'язаних із неналежним виконанням професійних обов'язків медичним працівником часто виникають суттєві труднощі в кримінально-правовій оцінці протиправних дій медичного персоналу. Зокрема, при вирішенні таких питань: характер і особливості патологічного процесу в пацієнта; своєчасність, повнота й правильність у наданні медичної допомоги конкретними медичними працівниками; причинний зв'язок між конкретними діями медичного персоналу у вигляді дії чи бездіяльності, які призвели до важких наслідків для пацієнта; встановлення причини смерті або ступеня тілесних ушкоджень; встановлення можливості запобігання таким наслідкам за умови належного надання медичної допомоги тощо. Для вирішення таких питань необхідні спеціальні знання, які під час розслідування застосовують в процесуальній та непроцесуальній формі.

В ході розслідування зазначених злочинів слідчими (розшуковими) діями, до проведення яких залучають спеціалістів (процесуальна форма), як правило є: огляд місця події, огляд медичної документації, освідування, допит, обшук, пред'явлення для впізнання, призначення експертиз, отримання зразків для експертизи тощо.

Залучення спеціаліста можливе на різних стадіях слідчої (розшукової) дії, при підготовці до якої спеціаліст надає допомогу в плануванні найбільш доцільного використання техніко-криміналістичних засобів і методів. Під час проведення слідчих (розшукових) дій він може застосовувати ці засоби й методи або разом зі слідчим, або самостійно. Спеціаліст може надати допомогу слідчому й після завершення слідчої (розшукової) дії стосовно оцінки її результатів, визначення напрямків дослідження й використання